

SZENDINÉ KÓSA KATALIN

Emlékeim az 50-es évekről

Szendiné Kósa Katalin visszaemlékezése 2006. október 4-én, Budapest Főváros Levéltárában a Budapest – '56 A forradalom helyi szervezetei című emlékülésen hangzott el – lejegyezte: Szöllősy Marianne.

Édesapámnak, az 1956-os Újpesti Forradalmi Bizottság kivégzett elnökének, Kósa Pálnak épület- és bútorasztalos műhelye a Szabadkai utcában volt. Hétfvégén ettünk csak húst, mert nem is lehetett kapni. Ha venni akartunk, akkor szombaton kora hajnalban sorba kellett állni érte. Megesett, hogy édesanyámnak hajnali 3-kor kellett elmenni a bolt elé, és mint a többi asszony, ő is kis széken ülve, várakozott. Nálunk hetente kétszer úgynevezett „tésztanap” volt, kedden és pénteken, mert édesapám imádta a süteményeket. Tésztás napokon levest és süteményt vagy kifőtt tésztát ettünk. Ruházatunk is meglehetősen egyszerű volt, az iskolaköpeny sok mindent eltakart. Télen mackónadrágban, mackófelsőben, télikabátban és halinacsizmában mentünk iskolába.

Iskola után nekünk segíteni kellett otthon. Nem ülhattünk le egyből tanulni csak akkor, ha a tanulószobán maradtunk. Édesanyám beosztotta, hogy a lakás egy-egy részét melyikünk takarítsa, és havonta váltottunk. A munkának meg kellett lennie, és nem nézte el, ha nem készültünk el a feladattal. Fegyelmeztettek, tisztelettudók voltunk – én 16 éves koromig édesanyámnak egyszer sem mondtam nemet. Esténként kimentünk a Mátyás téri játszótérre. Nyolc-félkilenckor édesanyám szólított: „Katika, Ági gyertek haza!” Boltost, orvosost, tanárost játszottunk. A boltos játék valószínűleg azért volt fontos az életünkben, mert akkoriban sok min-

dent nem lehetett kapni. Úgy emlékszem, hogy 10–11 éves koromig fehér kenyeret nem is láttunk. Az utca sarkán lévő kis szatócsboltban csak egész sötétbarna kenyeret lehetett kapni. Pótcsokoládét ettünk, Bambi ittunk. Az igazi csokit, szörpöt csak '56 után ízlelhettük meg.

Emlékezetes számomra, hogy 11 éves koromtól édesapám nagyon sokat foglalkozott velem. Az iskolából a műhelyébe vezetett az utam, ahol sokszor segítettem: szöveget egyengettem, szeltem, sepregettem, és hallgattam, ahogy beszélget az emberekkel. Sokan jártak hozzá ismerősök, akikkel munkaközben órákat beszélgetett, megvitatták a világ dolgait. Szívélyes, segítőkész és jószívű volt mindenkivel. Rengeteg olvasott, hallgattak is a véleményére. Én közben egy kicsit „tanultam” a szakmát. Politúroztam például egy zongorát, ami nehéz munka, de könnyű, vékony kezűt igényelt. Fűrészeltem és egyéb kisebb munkákat is elvégeztem. Később ennek komoly hasznát vettem.

Egy tizenegy éves gyerek nem sokat tud a politikáról. Hallottam ott-hon suttogást a sztrájkokról, üzemek bezárásáról, letartóztatásokról, láttam röplapokat is, de gyerekként nem éreztem át ennek a komolyságát. Ha vendégek jöttek, szüleim olyan halkán beszéltek, hogy mi pusztán csak kíváncsiságból is hallgatóztunk, de a történéseket nem értettük, és nem is foglalkoztunk ezekkel a dolgokkal. Azt azonban nagyon is jól tudtuk, hogy bármi elhangzik otthon, arról nem szabad soha senkinek beszélni, mert elvihetik a szülőket. Nem is beszélünk erről másoknak vagy az iskolában soha.

Hét-nyolc hónapig nem is láthattam az apukámat. Mikor végre mégis meglátogathattuk a kórház börtönében volt. Körmei lilásak voltak, hogy mitől, arról még ma is csak elképzeléseim vannak. Még egyszer lehettem beszélőn nála. Ő nagyon örült nekünk, minket is felvidített a szomorú hónapok után; egy kicsit vidámabbak lettünk.

Mikor az édesapámat elvitték, Újpesten szinte mindenki tudta, hogy kinek a gyerekei vagyunk. A tanárain sajnálták azt, ami velem történt, a gyerekek is többet foglalkoztak velem. Édesanyám Újpesten egy KTSZ-ben dolgozott, és mint később elmesélte, őt is ki akarták tenni az állásából. Szerencséjére egy Macskásiné nevű hithű kommunista kiállt mellette, mondván: *„Bármit is tett az ő férje, neki két gyermeke van, valamiből meg kell élnie.”* Mikor megkezdődtek a tárgyalások, már a Megyeri Vízműnél dolgoztam. Oda telepvezető-helyettes nagybátyám

révén kerültem. Főnöke, Ferenczy telepvezető, egy régi vágású, magas, szálegyenes termetű úriember segített, hogy dolgozhassak. Ennek előzménye, hogy amikor befejeztem a nyolcadikat, egyetlen középiskolába sem vettek fel, még ipari tanulóként sem tanulhattam tovább. Úgy látzik nagyon „veszélyesnek” talált a hatalom.

Apu letartóztatása után végigjártam a gyárakat, hogy munkát keressek. Előzőleg valaki felajánlotta, hogy bevisz az Izzóba. Ez a lámpagyár szigorúan zárt közösség volt, ahová csak egy ott dolgozó ajánlásával lehetett bejutni. Persze engem így sem vettek fel. A többi gyárban is, amikor megtudták a nevem, hogy kik a szüleim, akkor nagyon szépen megköszönték, hogy jöttem, de varázsütésre munkahely már nem volt. A vízműveknél utcát söprögtem. El lehet képzelni milyen érzés volt 14 éves fejjel utcát söpörni! Beöltöztem: pufajka nadrágban, kabátban, és fejemre húzott kendővel mentem ki dolgozni, nehogy felismerjen valaki. Később bekerültem az üvegházba. Osgyáni Gusztáv kertész, nagyon rendes főnököm volt, még a tárgyalási napokra is elengedett. Túlórázhattam, és azt lecsúsztatva elég sokszor az ügyészségen lehettem.

A tárgyalásokra soha nem engedtek be, csak kint várakozhattunk. Innen láthattuk a vádlottakat, amikor bevezették őket a nagyterembe. Egyszer úgy megdöbbenem, mert édesapám nem köszönt vissza. Csak utóbb tudtam meg, hogy előzőleg üdvözölt, ezért egy hónapra megvonták tőle az élelmiszercsomag beadást, a látogatást és a levélírást is. Soha nem felejttem el, ahogyan össze volt a lábuk láncolva, kéz- és lábbilincsben vezették őket. Nagy vasgolyó volt a lábukra erősítve, döngött, ahogy jöttek föl a pincéből. 1958-ban egy tavaszi napon tárgyalási szünetben bemehettem hozzá. Aztán csak a halála napján búcsúzhattam el tőle, sőt még aznap találkoztam a hóhéraival is – döbbenetes, szörnyű élmény volt! A sírjához csak másnap, titokban, óvakodva mehettünk ki.

Szegény édesanyámat lekötötték a mindennapi megélhetési gondok. Egyedül maradt, apukám barátja Fekete József segített bennünket. Akik között éltünk értették, hogy mi történt az apukámmal, senki nem bántott vagy csúfolt azért, hogy az apám „börtöntöltelék”. Szánalmat sem mutattak irányunkba, hála a Jó Istennek! Ennek ellenére volt bennem mindig egy kisebbségi érzés, szorongás. Tudtam például, hogy olyan munkahelyre, ahol önéletrajzot kell írni, nem jelentkezhetek. Édesanyám is mindig azt ismételte, hogy: „Gyerekek apátookról ne be-

széljetelek, hallgassatok!” Két évvel édesapám halála után, egy nap Andrásfi Gyula tanácselnök felhívta édesanyámat a tanácsházára, és azt mondta neki, Kósáné nagyon sürgősen menjen férjhez, amíg a lánya be nem tölti a 18. életévét. Az új férje vegye a nevére feltétlenül a gyerekeket. (Úgy tudom, azt közölte vele, hogy a családot ki akarják telepíteni.) Fekete József elvette édesanyámat, és az örökbefogadás két nap alatt elintéződött. Mindig jó „papánk” volt, és a fiaim, az ő személyében szerető, igazi nagypapát kaptak.

A családban csak akkor beszélünk először az eltemetett múltról, mikor a legnagyobb fiam 14 évesen azzal jött haza az iskolából, hogy ezek a piszkos ellenforradalmárok mit tettek Újpesten! Széltöltték a gimnáziumot! Leültetem és elmeséltem neki mindent. Anyukám nem értett velem egyet, mert még mindig féltett, hogy bajunk lehet belőle, és úgy gondolta, egy 14 éves gyerek semmit sem érthet az egészből. Máig úgy érzem, nagyon jól tettem, hogy őszintén elmondtam fiamnak a családi tragédiát. Mindhárom gyermekem szereti, tiszteli, ápolja nagyapjuk emlékét, és a hazájukat is szeretik. A lelkem mélyére eltemetett dolgok lassan-lassan felszínre kerültek – sok-sok évig nem beszélhettem senki-nek az érzéseimről, sem arról, hogy kinek a lánya vagyok.

Máig sem tudom megfogalmazni, hogy mit éreztem, amikor édesapám újratemetése előtt visszakaptam a nevem. Már 1981-ben próbálkoztam, de egy olyan válaszevelet kaptam, hogy maradjak nyugton, jobb, ha nem bolygatom a dolgot.